

KRITIKA-FIGYELŐ

Óvodaiskolai program 1981-1994

Végre olyan nevelési-oktatási programcsomagot tarthat kezében a szakember, a pedagógus, amely – eredményességének igazolásával – a közoktatási rendszer két lépcsőfoka között segítséget nyújt az intézményváltást kísérő pedagógiai nehézségek áthidalására. Igaz, hogy az iskola magasabb szintű elvárásokat állít tanító és gyermek elé, de az egymásraépíthetőség és a fokozatosság alapvetően meghatározza a folyamatosság hatékonyságát, ha ügyelünk az életkori sajátosságokra, s a jobbítás és az egyszerűsítés szándékával humánus, toleráns, segítőtámogató metodikát dolgozunk ki.

A kísérleti fejlesztő munka vezetője, *Mihály Ottó*, a kétkötetes programismertetés bevezetésében nehezen meghatározhatónak véli az óvodaiskola célját, pedig a könyv elolvasása után érthető lesz számunkra: szervezeti és személyi változásokkal párhuzamosan a tanítás-tanulás szervezési és metodikai eljárásaival törésmentessé teszi az intézményváltást. Az iskola első szakaszának módszertani értelemben vett „óvodásítása” találó szó és időszerű. Az óvónők már talán két évtizede érzik az átmenet dialektikájában a kudarcmentességért megvalósítandó feladatokat, de az egyéni és team jellegű óvodai kezdeményezések eddigi kudarcaiban közrejátszó okok közé sorolhatóak a tanítói (iskolavezetési) visszautasítások, a szervezeti megvalósítás kötöttségei, a másságot nehezen tűrő szabályozók megléte. A szakmai hierarchia gyakran más vonalon is megghiúsított vagy akaratlanul megakadályozott törekvéseket, a „nem ismerem”, a „vajon mibe kerül ez

nekünk?”, a „van még erre idő” megnyilvánulásában.

A kísérlet életterét olyan komplex intézmény biztosíthatta, mint a pécsi Apáczai Csere János Nevelési Központ (ANK) vagy adaptált variánsok szintereként az általános művelődési központok. Ezek szervezete alkalmas személyi, tárgyi, elsősorban szellemi tőkével, közösségi gondolkodásával a szubjektív feltételek, a hozzáállás biztosítására.

Az *első kötet* alapozó ismereteket nyújt a szervezeti változtatásról, a gyermeki fejlődés sajátos elvárásairól, a pedagógusok attitűdváltozásáról és a szülők partneri kapcsolódásairól. Kiemelten kezeli a segítő szakemberekből alakult mentálhigiénés team szerepét. A második kötet a nevelés és ezen belül a didaktika nagy területeit tárja elénk az általános és egyéni fejlesztés részletes felvázolásával.

Az óvodaiskola jól megalapozott. A működés alapelvei a gyakorló pedagógus szemszögéből is jók: egységes nevelési szakasznak tekintik az 5-8 éves kort, és iránymutatónak tartják az egyéni fejlesztést, a komplexitást, a fokozatosság elvét. Az átmenet gyermekekre kedvező biztonságérzetét segíti a továbbiakban leírt, frusztrációt kizáró értékelési rendszer, a tananyag tartalmi egymásra épülése s az óvodai környezet megtartása. Az elemzés kitér a gyermeki fejlődést behatároló fáradékonyságra, a gyermeki tűrőképességhez való szervezési igazodásra.

Az óvodaiskola működésének leírása komplex képet ad a környezet alakulásáról, ismerteti a gyermek életkorához igazodó napirendet, elénk tárja a tevékenységi lehetőségeket, és

megtudjuk, milyen szerepet tölt be a dajka az óvodai és iskolai gyermekcsoportoknál a nevelés folyamatában.

Miután a szervezeti struktúra kialakult és a működőképesség bebizonyosodott, 1986-tól már a tananyag tartalmi vizsgálatával foglalkoztak a kutatók. A kutatási célnak megfelelően alakoztak az óvodai ismeretekre. A *Zsolnai*-féle nyelvi-irodalmi-kommunikációs program a differenciált fejlesztést szolgálta. A hagyományos 1. és 2. osztályos környezetismeret nem épült óvodai tapasztalatokra, nem felelt meg tevékenységrendszerében sem. *Lénárd Gábor* természetismeret-technika integrált tananyaga lett alkalmas az óvodaiskolai tanmenet elvárásainak. Művészet címszó alatt új, integrált tantárgy alakult az ének-zene és az ábrázolás szorosan egymásra építhető tevékenységi és tartalmi kapcsolata miatt. Megfelelő helyet foglal el a tananyagban a testnevelés, csupán mindennapos testnevelésként alkalmazták a nevelők tagább időtartammal. Az életkorhoz igazodó idegennyelv-oktatás is a tanulási folyamat része. A szakemberek első osztályos óratervezési feladatokat is bemutatnak a tantárgycsoportos felosztásról a hagyományos és óvodaiskolai kereteken belüli összehasonlíthatósággal.

Minden újat létrehozó pedagóguscsoport, kutatóteam tart a megvalósítás folyamatát befolyásoló, az eredményességet támogató vagy kudarca vezető szubjektív feltételektől, az alkalmas személyek megtalálásától, a nem várt és be nem kalkulált pályaelhagyástól, a fiatalodó és elnőiesedett pedagóguspálya velejáraitól. Az óvodaiskolában a tanító és az óvodapedagógus mellett dajka, fejlesztő pedagógus, pszichológus, család gondozó segíti a nevelést. Csak a harmadik osztály elején kerülnek át a gyermekcsoportok az iskola épületébe, ahol a tanító állandósági tényezőként marad a gyerekekkel a negyedik osztály végéig. A pedagógusok felkészültségét helyi képzéssel ol-

dotta meg a Jászberényi Tanítóképző Főiskola. Tanítói-óvónői, illetve óvóitanítói diplomát szereztek a kísérletben munkát vállalók. Az alkalmazás bér- és munkajogi kérdéseit ki kellett dolgozni az ANK-ban. Nem hagyhatók ki a személyi feltételek ismertetésénél a szülők. Tapasztalatként említi a könyv az értsévek fenntartásait, a meg nem értésből adódó aggodalmakat egészen napjaink folyamatos és már igényes kapcsolattartásáig.

A kísérletvezető pedagógusok módszertani útmutatásokat kaptak és adtak újonnan belépő társaiknak, de az egyénhez forduló fejlettséghez igazodást a nevelő saját maga által jónak ítélt eszközökkel, tevékenységekkel fűszerezte. Így a tanmenet „mérőszköz” szerepe megszűnt. Aki egyszer már öt évig végigvitte egy csoportot, az bátrabb. Vállalhatja új elemek alkalmazását, miközben hűen követi az óvodaiskola elveinek, gyakorlatának rendszerét.

Vekery Tamás fejezete a fiziológiai szükségletek kielégítésének szigorúan fejlettségre szabott és változatos, sőt választható tevékenységi formáit vázolja a szabad fejlődés érdekében a szabad mozgást, a kreatív és játékos tanulást – az időtényező kereteinek bátor bontásával. Az időtényezőt a tevékenység ritmusa, a gyermeki tűrőképesség, érdeklődés, az intenzív „belemérés” határozza meg. Javasolja és indokolja az indirekt irányítást, jónak a foglalkozások kiscsoportos formáját tartja. A módszerváltásnál a pedagógusok elé hármas követelményt állít: az alapvető kultúrtechnikák jó megvalósításaként feladat a biztonságos olvasás, írás és számolás elemi fokon.

A követelmények teljesítésénél nem hagyható figyelmen kívül az érési folyamatok kivárása. A türelem feltétlenül szükséges a 7. és 8. év fordulóján az íráshoz szükséges finomkoordinációk érettségének megállapításánál, fejlesztésénél. A módszerváltás szükségességét a gyermeki fejlettségi szaka-

szok törvényszerűségeiből fakadóan bővíteni javasolja az ábrázolótevékenységgel, gazdagítani a zenével, mesével, táncsal, mozgással. A környezetismereti-technikai ismeretszerzés az élménynyújtással szintén követelmény. Többször olvashatjuk *Winkler Márta* nevét, akinek jó hangulatú óráin mindenre jut idő, még a „vég nélküli” beszélgetésekre is.

Az életkori sajátosságokhoz szabott fejlesztés irányát a türelem más aspektusból történő megvilágításával elemzi a pszichológus. Az írástanításnál nem a gyorsan teljesített felszínes látszateredmény jelzi a hatékonyságot, hiszen a tanulás egyes szakaszaiban részlemeket szerez a gyerek, a „lesüllyedés”, beépülés, megerősítés mindig idő kérdése. Fontos tehát a jelrendszer vizuális képe és a belső tartalmi absztrakció kiépülése is. A gondolati kép képzése fontos, mert a tudásszint csupán a szintet, a szint csupán ismerethalmazt, s nem belső rendezettséget jelent – írja *Vekerdy*. További instrukció, hogy a módszerváltásnál a pedagógus ne csak okító, de nevelő szerepet is töltsön be. A közös élmény azt szolgálja, hogy a gyermekben a nevelőjéről kialakított képe, a szeretetfüggőség emocionálisan inspiráljon, késztesse a munkára.

Az értékelés az óvodai gyakorlathoz kapcsolódóan egyénre szabott, frusztrációmentes, és általános útmutatást ad, mely később utat nyit a lényegláttató önértékelésre. Fontosnak tartja a szerző az indirekt beavatkozást, mert ez képezi a gyermek számára azt az érzelmi biztonságot nyújtó burokrendszert, melyben tanulhatja önmagát és a külvilágot megérteni. Így a gyermek-pedagógus-ismeret kölcsönösen ható kompetenciája a mindennapok során spontán alakuló viszony egységében jelenik meg.

Nevelési intézményeinkben még napjainkban is fellelhetők (*Vekerdy Tamás* szavaival szólván) a „klasszikus magyar nevelési atmoszférák” jel-

lemzői, például a gyakori sorakoztatás, vigyázzállás, az üldözendő futkározás, az étkezés közben tilos vívizás stb. A hatékony nevelőmunka jó hangulatú és kellemes légkörű, felesleges elvárásoktól mentesen érhető el.

A módszerváltás szükségessége a gyermekek szükségleteiből fakad. Van még tennivaló, van jobbtáti szándék. Feltételes módban ezért hangzik el a tömbösítés, a jövőbeni tervkialakítás, a kézimunka bevezetése, a műhelyek létrehozásának lehetőségére is.

Az óvodaiskola működését segítő mentálhigiénés teamek feladata, kapcsolatai, facilitáló tevékenysége nagy hangsúlyt kap a programban. A csoport tagja pszichológus, családgondozó, fejlesztő pedagógus. Feladatkörük meghatározása, az egyes szakterületek kapcsolódási pontjainak részletes megvilágítása mellett olvashatunk a szigorú szakmai normákról, a kompetencia kérdéseiről is.

A nevelési folyamatban a prevenció és a korrekció folyamatos. A fejezetirő rámutat az eredményekre, a problémákra és a teendőkre. Kiemelném a jelenséggyűjteményt, amely a szakembereknek az óvodaiskola attitűdváltásában végzett megfigyeléseit tartalmazza, s amely szerint magasabb a pedagógusok-gyermekek közötti interakciók száma, árnyaltabb a metakommunikáció, az egyéni sajátosságokhoz igazodik a tanítás, gyakoribb a cselekvéses és képi gondolkodásra készítő eljárás, több a motiváció, cselekvéses az ismeretszerzés.

A második kötet módszertani útmutatásai, tematikái, tervei csak az első kötet elolvasása után értelmezhetőek igazán.

Az anyanyelvi program teljesen beépült a nevelésbe. Feladatainak alapozója az Óvodai Nevelési Program, amely mozgásos gyakorlatokat, szemléltetést és sok gyakorlatot javasol. Mindez elősegíti és alapjaiban megerősíti az írásmozgás-előkészítést (figyelemfejlődést), a téri eligazodást,

a díszítő jellegű ábrázolást, a finomozgást.

Szigeti Ferenčné tanítói tapasztalatainak leírása segíthet a jövőben óvodai munkát vállalóknak. Nagy jelentőséget tulajdonít a hangerő- és hangszínskála bővítésének. Magam is kiemelendőnek tartom ezen megállapítását. Tapasztalatait jó tanácsnak szánja kollégái számára. Olyan gyakorlati segítséget kínál, mely kiterjed a hangfelismeréstől a szövegértésen keresztül a hasonló hangzású-képzésű hangok differenciálásáig. Gyakorlati példákon keresztül kínál humoros, cselekvésre ösztönző feladatokat az írás előkészítéséhez.

A művészeti nevelés (ének-rajz-mozgás) komplex tantárgyának leírása nagy terjedelemben mutatja be a tematikákat és tanmeneteket. Mozgásos, kézügyességet fejlesztő alapos és tudatos egymásra épülő mintákat tár elénk a 2. kötet ezen fejezete. Általános szempontsört, játékleírásokat, szöveggyűjteményt és hasznosítható technikákat, anyagok összesítését olvashatjuk.

A mozgásfejlesztés című fejezetben ismerhetjük meg a nagycsoportos óvodai, illetve az első és második osztályos mindennapos testnevelésnek, valamint intenzív mozgásfejlesztésnek a programját.

Az egyéni fejlesztés témakörével s a nevelési problémák okaival foglalkozik *Gyimesiné Szentgyörgyi Éva*.

A nevelés eredményessége a család és a nevelőintézmény együttműködésének következménye. Az együttműködéssel kapcsolatban jelentkező problémák nem csupán a családban keresendők, nem kell a felelősséget egyedülre reá hárítani. Az okok magyarázatát adhatja még az egyéni fejlődési ütemek közötti különbség vagy az egyéni funkciózavarokból adódó okhalmaz. A felismerést követő preventív munka tartalmát a testséma és a térbeli tájékozódás biztonságos elsajátításában, a mozgáskoordináció rendeződésében, valamint a kognitív funkciók fejlesztésében látja *Gyimesiné Szentgyörgyi Éva*.

A 3. kötet, amely az 5–8. évesek angol nyelvi programját tartalmazza (lexikai anyag, tevékenységek, modellek, módszerek), a kézirat leadásakor még nem jelent meg.

*

A könyvek áttanulmányozása után úgy érzem, hiánypótló szakmai anyagot tarthattam a kezemben. Ajánlom minden óvónő és tanító számára átolvasását. Óvodapedagógusként ismerem a tárgyalt problémát, amely régóta foglalkoztatja az óvodai szakembereket. Az óvodaiskola megvalósulása körültekintő szervezést, felelősségteljes pedagógusokat feltételez. A megvalósulásnak kedvező feltételei az összevont intézmények, de nem kizárt közeli intézmények együttműködésével sem.

(Óvodaiskolai program 1. Összeállította: *Németh Mihályné* és *Golobics Károlyné*. Szerkesztette: *Kereszty Zsuzsa*. IFA, Bp., 1993. 64 old. Óvodaiskolai program 2. Összeállította: *Németh Mihályné* és *Golobics Károlyné*. Szerkesztette: *Kereszty Zsuzsa*. IFA, Bp., 1993. 130 old. Óvodaiskolai program 3. Írta, válogatta: *Radnai Zsófia*. Szerkesztette: *Kereszty Zsuzsa*. IFA, Bp., 1994. 146 old.)

KOVÁCS ANNA